

пільства, призведе до ослаблення обороноздатності держави, зумовило б порушення законних прав осіб.

Так, на думку автора, офіційний характер оприлюднених правових актів і недоторканність системи їх електронного оприлюднення мають забезпечуватися спеціальною системою безпеки із належними засобами технічного та криптографічного захисту. Разом із тим має бути врегульовано та законодавчому рівні питання притягнення до кримінальної відповідальності за несанкціоноване втручання в електронну систему офіційного оприлюднення, за аналогією зі ст. 376-1 Кримінального кодексу України «Незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду». Водночас в обов'язковому порядку має бути врегульовано питання та закріплено механізм реагування у випадку виявлення розбіжностей між опублікованими в електронній системі та виданими в друкованих виданнях текстами нормативно-правових актів.

Висновки. На думку автора, чинне законодавче забезпечення механізму оприлюднення нормативно-правових актів і в теорії, і в практиці є застарілим та недосконалим, потребує актуалізації із проблемами, які виникли у зв'язку з останніми тенденціями інформатизації суспільства.

Питання правового забезпечення електронного опублікування нормативно-правових актів має вирішуватися одночасно з питанням законодавчого врегулювання повної заміни в роботі суб'єктів владних повноважень паперового носія правової інформації на електронний. Разом із тим комплексно має бути вирішене питання законодавчого закріплення статусу електронних правових актів для більш широкого реформування галузі публічного управління в частині винесення компетентними суб'єктами владних повноважень нормативно-правових актів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – С. 141.
2. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 32. – С. 314.
3. Про інформацію : Закон України від 02 жовтня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 48. – С. 650.
4. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України від 23 вересня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1997. – № 49. – С. 299.
5. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / автор-упорядник В.П. Тимошук. – К. : Факт, 2003. – 496 с.
6. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності : Указ Президента України // Офіційний вісник України. – 1997. – № 24. – С. 11.
7. Аблякимов Е.Е. Правові основи формування державних електронних інформаційних ресурсів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Е.Е. Аблякимов. – К., 2010. – 19 с.
8. Талапина Е.В. Электронное опубликование нормативных актов: зарубежный опыт / Е.В. Талапина // Государство и право. – 2009. – № 7. – С. 54–60.

УДК 321.7(477)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

FEATURES PREVENT CORRUPTION IN UKRAINE IN MODERN CONDITIONS

Козленко В.Г.,

*здобувач кафедри адміністративного права
Інституту права імені князя Володимира Великого
Міжрегіональної академії управління персоналом*

У статті визначено категорію «запобігання корупції», встановлено сучасні антикорупційні заходи та охарактеризовано превентивні заходи запобігання корупції. Також зроблено висновки й пропозиції щодо запобігання корупції в Україні в сучасних умовах.

Ключові слова: корупція, превентивні заходи, запобігання, комплаєнс, антикорупційна експертиза.

В статье определена категория «предотвращение коррупции», установлены современные антикоррупционные мероприятия и охарактеризованы превентивные меры предотвращения коррупции. Также сделаны выводы и предложения по предотвращению коррупции в Украине в современных условиях.

Ключевые слова: коррупция, превентивные меры, предотвращение, комплаенс, антикоррупционная экспертиза.

In the article the category of "corruption prevention", installed modern anti-corruption measures and describes preventive measures to prevent corruption. Also conclusions and proposals to prevent corruption in Ukraine in modern conditions.

Key words: corruption, preventive measures, prevention, komplaens, anti-corruption expertise.

Постановка проблеми. Для України проблеми попередження й протидії корупції в органах публічної влади залишаються одними з найактуальніших. Об'єктивні фактори їх розвитку свідчать, що корупція створює суттєву небезпеку для життєдіяльності суспільства, і сьогодні масштаби її поширення становлять реальну загрозу національній безпеці. Тому завдання боротьби з корупцією розглядаються нині як загальнодержавні й пріоритетні. На цей час боротьба з корупцією вже вийшла з формальних меж та стала предметом постійної уваги керівництва держави, громадських організацій. Цей процес відбувається в умовах підвищеної уваги до нього в засобах масової інформації та активізації громадянської позиції українців. Реалізація заходів подолання й попередження корупції в органах державної влади передбачає встановлення чіткого уявлення про масштаби цього явища [1, с. 134].

Актуальність теми дослідження підтверджується недостатністю наукових робіт, присвячених вивченню особливостей запобігання корупції в Україні в сучасних умовах, що в поєднанні з необхідністю комплексного наукового аналізу цього питання обумовлює важливість і своєчасність статті.

Стан дослідження. Окремі аспекти протидії й запобігання корупції розглядали такі вчені, як В.Т. Білоус, І.П. Голосніченко, О.Ю. Дрозд, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, О.П. Рябченко, О.В. Терещук, В.О. Шамрай та багато інших. Однак на сьогодні відсутні комплексні дослідження, присвячені особливостям запобігання корупції в Україні в сучасних умовах, що обумовлює важливість та актуальність запропонованої теми.

Метою статті є аналіз особливостей запобігання корупції в Україні в сучасних умовах.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

- визначити категорію «запобігання корупції»;
- встановити сучасні антикорупційні заходи;
- охарактеризувати превентивні заходи запобігання корупції.

Виклад основного матеріалу. Сучасну ціну корупції для України можна проілюструвати даними міжнародних рейтингів, а саме аналітичних звітів Центрального розвідувального управління США «The World Factbook» («Всесвітня книга фактів»), які користуються великим авторитетом у наукових колах поряд зі статистикою ООН та Світового банку. Згідно із цим звітом за 2013 р. Україна посідала 2 місце у світі за показником смертності: 15,75 осіб на 1 тис. мешканців (на першому місці – Південно-Африканська Республіка з показником 17,36). Третє й четверте місця посіли такі африканські країни, як Лесото (з показником 15,02) та Чад (з показником 14,85) [2]. Такий показник, як тривалість життя, відповідно до іншого дослідження Центрального розвідувального управління США, становить 69 років. Україна посідає 156 місце з 223 країн, її показники є нижчими, ніж у таких країнах, як Гондурас і Гватемала [3].

Основним чинником, який характеризує стан проблеми корупції в Україні, є відсутність політич-

ної волі протидіяти корупції. Незважаючи на ухвалення нових антикорупційної стратегії та плану дій, низки законів, серед яких найбільш важливими є новий Кримінальний процесуальний кодекс України [4] та Закон України «Про адміністративні послуги» [5], а також зміни до антикорупційного законодавства щодо криміналізації корупції, встановлення відповідальності юридичних осіб, конфлікту інтересів, влади не вдалося вибудувати цілісну антикорупційну інфраструктуру: ні в аспекті формування політики, ні в частині законодавства, ні щодо інституційного забезпечення. Більше того, іноді здавалося, що основним рушієм реформ були вимоги чи рекомендації міжнародних організацій, а не усвідомлення владою необхідності відповідних дій.

Досліджуючи сучасний стан запобігання корупції в Україні, доцільно визначити категорію «запобігання», оскільки в минулому нормативно-правове регулювання в цій сфері передбачало боротьбу, протидію корупції тощо. «Великий тлумачний словник сучасної української мови» визначає, що термін «запобігання» утворено від «запобігати», під яким розуміється «не допускати, заздалегідь відвертати що-небудь неприємне, небажане» [6, с. 414]. Отже, запобігання корупції полягає в недопущенні її фактів і розповсюдження, вжитті дієвих заходів щодо відвернення корупції. Близькими за значенням до поняття «запобігання корупції» є антикорупційна діяльність, превентивні заходи щодо боротьби (протидії) з корупцією, хоча вказані категорії не є тотожними.

Зазначимо, що антикорупційні заходи розвивалися з посиленням державності в Україні. Чим більшим ставав власний досвід державотворення, тим ефективнішими ставали заходи запобігання корупції. Однак корупція досі залишається невід'ємним елементом сучасного українського суспільства.

Превентивні заходи в будь-якій сфері передбачають попередження настання певних подій, наслідків тощо. Щодо корупції превентивні заходи вживаються суб'єктами її запобігання та повинні носити комплексний характер, оскільки поодинокі заходи не здатні вирішити проблему корупції в Україні. Сьогодні до заходів запобігання корупції варто віднести такі дії: 1) комплаєнс; 2) зменшення тіншового обігу грошових коштів; 3) проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів; 4) впровадження антикорупційної стратегії; 5) інформаційно-роз'яснювальну роботу; 6) забезпечення прозорості діяльності суб'єктів, зазначених у ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»; 7) законність проведення державних закупівель; 8) обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища; 9) обмеження щодо отримання подарунків; 10) обмеження щодо сумісництва й суміщення з іншими видами діяльності; 11) обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування; 12) обмеження спільної роботи близьких осіб; 13) врегулювання конфлікту інтересів; 14) дотримання правил етичної поведінки; 15) здійснення фінансового контролю; 16) заборону на отримання

пільг, послуг і майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування; 17) проведення спеціальних перевірок; 18) створення й адміністрування Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, тощо.

Одним із подібних превентивних методів сьогодні визнається комплаєнс. В умовах нерозвиненості й недосконалості вітчизняного законодавства у сфері запобігання корупції, низького рівня ефективності роботи органів державного управління виникає необхідність впровадження антикорупційних методів з активною участю бізнесу та громадянського суспільства. У цьому напрямі інноваційним і перспективним для українського суспільства є впровадження практики комплаєнс (compliance) як превентивної системи (методів) боротьби з корупцією. У найбільш стислому поданні система «комплаєнс» являє собою набір принципів, правил і методів протидії корупційним явищам; це система стандартів та процедур приведення в нормативно-правовий порядок (насамперед антикорупційний) найбільш важливих сфер і сегментів економіки.

Як зазначає А.В. Волошенко, сучасна комплаєнс-практика має декілька ключових складових, кожна з яких виконує свої функції: ефективне запобігання корупції, протидія відмиванню грошей, отриманих злочинним шляхом, попередження шахрайських операцій із ресурсами компанії і розкраданням грошей. Для реалізації цих завдань компанії розробляють цілий комплекс внутрішніх документів, політик та процедур. У більшості міжнародних корпорацій діють гарячі лінії, які дають можливість за телефоном чи електронною поштою повідомити про порушення кодексу етики співробітниками компанії, у тому числі керівниками. Важливим інструментом комплаєнс-практики виступають внутрішні правила, що встановлюють обмеження на вручення подарунків державним службовцям, правила вияву гостинності, процедури узгодження благодійних внесків тощо. Особлива увага приділяється перевірці репутації ділових партнерів, дистриб'юторів, підрядчиків, посередників та агентів, які надають компаніям різні послуги. Такі процедури спрямовуються на виявлення прихованих ризиків, коли корупційні діяння маскуються під квазілегальні консультаційні послуги, маркетингові дослідження або надмірно завищені ціни для перепродажу. Також досить дієва складова комплаєнс-практики представлена внутрішніми перевірками й розслідуваннями для виявлення та запобігання випадкам порушення бізнес-етики компанії. У результаті таких розслідувань і перевірок бізнес самостійно контролює себе, тим самим сприяючи викоріненню корупції та інших порушень встановлених корпоративних правил [7; 8, с. 411]. Отже, комплаєнс є дієвим інструментом самоочищення бізнесу від корупційної практики. Корисним він може бути також для органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів.

Іншим превентивним заходом боротьби з корупцією є зменшення в державі обсягу грошових коштів, здобутих злочинним шляхом, що полягає в

протидії легалізації «брудних» грошей. Їх наявність значно впливає на загальний рівень злочинності в країні, адже тіньовий обіг грошових коштів притаманний саме корупції. Боротьба з відмиванням таких грошових коштів має власну систему заходів і контрзаходів, до яких належать також фінансові.

Новітнім для нашої країни є такий захід запобігання корупції, як антикорупційна експертиза. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» антикорупційна експертиза – це діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, проектах нормативно-правових актів положень, які самостійно чи в поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних із корупцією [9].

Зазначена експертиза може здійснюватись такими суб'єктами, як Комітет Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції, Міністерство юстиції України, Національне агентство з питань запобігання корупції, фізичні особи, громадські об'єднання, юридичні особи.

Антикорупційна експертиза нормативно-правових актів може бути різних видів, а саме обов'язковою та необов'язковою (державною й громадською). Обов'язкова антикорупційна експертиза здійснюється в випадках, що прямо передбачаються законодавством. Натомість необов'язкова антикорупційна експертиза проводиться за ініціативою її суб'єктів. Зрозуміло, що державна експертиза здійснюється за рахунок державних коштів. Натомість громадська антикорупційна експертиза чинних нормативно-правових актів і проектів нормативно-правових актів проводиться за рахунок недержавних коштів, джерела яких не забороняються законом.

Антикорупційна стратегія розробляється Національним агентством із питань запобігання корупції та затверджується Кабінетом Міністрів України. Керівники державних органів несуть персональну відповідальність за забезпечення реалізації державної програми з виконання Антикорупційної стратегії [9]. На підставі Антикорупційної стратегії розробляється відповідна державна програма, за виконанням якої спостерігає Національне агентство з питань запобігання корупції. Зазначений орган також здійснює моніторинг, оцінку ефективності й координацію діяльності інших органів щодо виконання державної програми запобігання корупції.

Останнім часом діяльність органів державної влади стала більш прозорою та відкритою в цілому в країні, хоча є й винятки. Чимало інформації про свою діяльність викладається на сайтах органів влади та місцевого самоврядування. Обов'язковим за наявності власного інтернет-ресурсу є розміщення відомостей щодо державних закупівель конкретним владним суб'єктом. Важливе значення для визначення стану протидії корупції має узагальнення судової практики, що також є орієнтиром для системи правоохоронних органів.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації державної антикорупційної політики» від 14

травня 2013 р. № 224-VII з 1 січня 2014 р. Міністерством юстиції України забезпечується оприлюднення на своєму офіційному веб-сайті відомостей із Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення. Оприлюдненню на офіційному веб-сайті підлягають відомості про осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, щодо яких судами прийнято відповідні рішення, що набрали законної сили, а також відомості про накладення дисциплінарних стягнень за корупційні правопорушення (з 1 січня 2014 р.). Безоплатний цілодобовий доступ до відомостей із Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, здійснюється через офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України шляхом пошуку й перегляду інформації про осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення згідно з нормативними документами. Пошук інформації про особу, яку притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення, здійснюється за прізвищем, ім'ям та по батькові [10].

Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення, ведеться в Україні з 2013 р., проте відкритим він став лише в 2015 р. Наразі до нього внесено відомості щодо більше ніж 10 тис. осіб. Однак серед цих осіб немає жодної посадової особи, віднесеної до першої категорії. Тобто або у вищих ешелонах влади приблизно з 2013 р. корупція відсутня (у що марно вірити), або діюча система правоохоронних органів із певних причин не може протидіяти корупції на цьому рівні, у зв'язку із чим постає питання про її ефективність, професійність, незалежність і доцільність подальшого існування за рахунок платників податків.

За результатами нового Індексу сприйняття корупції – 2014, наданого організацією «Transparency International», Україна так і не пододала межу «ко-

рупційної ганьби». Отримавши лише один додатковий бал (порівняно з 2013 р), Україна залишається в списку тотально корумпованих держав, маючи 26 балів зі 100 можливих та 142 місце зі 175 позицій. Україна вкотре опинилась на одному шаблі з Угандою та Коморськими островами як одна з найбільш корумпованих країн світу. Такі невтішні результати, на думку міжнародної антикорупційної спільноти, спричинені малопомітним поступом у руйнуванні корупційних схем, отриманих у спадок від усіх правлячих режимів часів незалежності України. Адже, незважаючи на «зміну фасаду», Україна продовжує тупцювати на місці. Нещодавно прийняті закони поки що не дали відчутних результатів в антикорупційній боротьбі [11].

Висновки. З огляду на такий стан справ варто ретельніше не лише підходити до виявлення фактів корупції, а й доводити справу до логічного завершення – реального настання для винних осіб юридичної відповідальності. Поодинокі випадки виявлення корупціонерів серед вищих чиновників прокуратури, апеляційних судів та інших органів є здебільшого винятками із загального обсягу правопорушень у цій сфері. Водночас найбільший ступінь корупції властивий суб'єктам найбільшої влади. Справедливим у цьому плані є вислів, що риба гниє з голови.

До речі, більше ніж за рік люстрації жодного суддю не було звільнено, що викликає велике занепокоєння щодо стану корупції в країні. Тому, на нашу думку, очищення влади від осіб, які здійснюють корупційну практику, люстрація державних службовців, запобігання корупції мають починатись насамперед із вищих органів державної влади, показавши вагомий результат. Унаслідок цього збільшиться рівень довіри населення до системи державного управління. Крім того, це стане попереджувальним сигналом для інших чиновників, які мають намір вчиняти або здійснюють корупційну діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Серьогін С.М. Механізм попередження та протидії корупції в органах публічної влади / С.М. Серьогін, С.С. Серьогін // Держава і суспільство. – 2010. – С. 134–140. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2010-1/doc/4/01.pdf>.
2. The work of a nation / Central Intelligence Agency [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2066rank.html>.
3. The WORLD FACTBOOK / Central Intelligence Agency [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2102rank.html>.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 3. – Ст. 1370.
5. Про адміністративні послуги : Закон України від 6 вересня 2012 р. № 5203-VI // Голос України. – 2012. – № 188.
6. Запобігати // Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – С. 414.
7. Зукоскі Х. Коли в боротьбу з корупцією вступає міжнародний бізнес / Х. Зукоскі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/news/-/301191/koly-v-borotbu-z-koruptsiyeyu-vstupaye-mizhnarodnyj-biznes>.
8. Волошенко А.В. Комплаєнс-практика как превентивный метод борьбы с коррупцией / А.В. Волошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 7. – С. 405–413. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ape_2014_7_50.pdf.
9. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.
10. Відомості з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://corrupt.informjust.ua>.
11. І через рік після майдану Україна лишається найкорумпованішою країною Європи // Індекс корупції CPI – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ti-ukraine.org/corruption-perceptions-index-2014/press-release.html>.